

dr Laura Koba

La Strada Fundacja przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu

Instytut Spraw Publicznych WZiKS UJ

Organizacja pożytku publicznego (OPP)

1. Wprowadzenie

Organizacje pożytku publicznego stanowią jeden z fundamentów demokratycznego państwa prawa, działających na rzecz społeczeństwa obywatelskiego. Organizacje te prowadzą aktywność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych, angażują się w pracę dla dobra wspólnego, a przede wszystkim praw człowieka. Ich działalność jest odpowiedzią na potrzeby lokalnej, regionalnej i globalnej społeczności w rozwiązywaniu zarówno indywidualnych, jak i grupowych problemów społecznych. Bez ich aktywności państwa nie byłyby w stanie zapewnić swoim obywatelom, cudzoziemcom i bezpaństwowcom (apatrydom), bezpieczeństwa, rozwoju i zaspokajaniu swoich codziennych potrzeb. Wykonując zadania zlecone państwu, podlegają rygorystycznym wymogom prawnym mającym na celu wyeliminowanie nieprawidłowości występujących w organizacjach, ale również to organizacje (poprzez swoje doświadczenia) weryfikują i korygują działania władz państwowych i samorządowych w obszarze życia publicznego.

Dzięki wspólnemu działaniu buduje się transparentność współpracujących ze sobą podmiotów oraz tworzy zaufanie do ich działania.

Podstawowym dokumentem omawianym w artykule jest Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z 24 kwietnia 2003 r., Dz.U. 2003 nr 96 poz. 873. (skrót: u.d.p.p.w)

2. Demokratyczne państwo prawne

Demokratyczne państwo prawne zapisane w art. 2 Konstytucji RP definiowane jest jako zbiór różnych przepisów dotyczących prawa, ustroju państwa oraz relacji między państwem a jednostką. Są to m.in. wartości polityczne (np. porządek konstytucyjny, demokracja przedstawicielska, podział władzy, pluralizm polityczny, niezależność sądów, sądowy wymiar

sprawiedliwości), ekonomiczne (np. społeczna gospodarka rynkowa, wolność działalności gospodarczej, swoboda umów) oraz prawne (np. odpowiednie *vacatio legis*, zakaz działania prawa wstecz). Prawo stanowi fundament działania państwa, podziału władzy, nadrzędności konstytucji, niezależności sądów oraz najlepszej ochrony godności człowieka, jego praw i wolności. (Tuleja 2023, s. 30)

Do zadań i kompetencji władzy wpisano określenie zadań publicznych w ramach demokratycznego państwa prawnego. **Zadanie publiczne** to działanie administracji publicznej (rządowej lub samorządowej) podejmowane na podstawie przepisów prawa, które służy realizacji celów państwa, w szczególności zaspokajaniu zbiorowych potrzeb wspólnoty, np. przez świadczenie usług (woda, śmieci, edukacja) lub sprawowanie władzy (wydawanie decyzji), często przy użyciu środków przymusu państwowego. Są to działania o charakterze ogólnospołecznym, zaspokajające interes publiczny, a ich katalog określa ustawodawca, wiążąc je z pojęciem dobra wspólnego.

Sfera zadań publicznych obejmuje zadania w zakresie:

- pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób;
- wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- tworzenia warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej;
- udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej oraz zwiększania świadomości prawnej społeczeństwa;
- działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- działalności charytatywnej;
- podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej;
- działalności na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego;
- działalności na rzecz integracji cudzoziemców;
- ochrony i promocji zdrowia, w tym działalności leczniczej;
- działalności na rzecz osób niepełnosprawnych;

- promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy;
- działalności na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn;
- działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym;
- działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości;
- działalności wspomagającej rozwój techniki, wynalazczości i innowacyjności oraz rozpowszechnianie i wdrażanie nowych rozwiązań technicznych w praktyce gospodarczej;
- działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych;
- nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania;
- działalności na rzecz dzieci i młodzieży, w tym wypoczynku dzieci i młodzieży;
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego;
- wspierania i upowszechniania kultury fizycznej;
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- turystyki i krajoznawstwa;
- porządku i bezpieczeństwa publicznego;
- obronności państwa i działalności Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji;
- udzielania nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego;
- ratownictwa i ochrony ludności;
- pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą;
- upowszechniania i ochrony praw konsumentów;
- działalności na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami;
- promocji i organizacji wolontariatu;
- pomocy Polonii i Polakom za granicą;
- działalności na rzecz kombatantów i osób represjonowanych;
- działalności na rzecz weteranów i weteranów poszkodowanych w rozumieniu ustawy o weteranach działań poza granicami państwa;

- promocji Rzeczypospolitej Polskiej za granicą;
- działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka;
- przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym;
- rewitalizacji;
- działalności na rzecz innych organizacji pozarządowych w powyższym zakresie;
- działalności na rzecz podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

Z pojęciem zadania publicznego wiąże się również pojęcie „**dobro wspólne**.” O jego wadze świadczy fakt, że stanowi treść artykułu 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Podstawowymi zasadami konkretyzującymi dobro wspólne są zasady solidarności i sprawiedliwości społecznej. Pojęcie dobra wspólnego obejmuje przede wszystkim wolności i prawa człowieka. M. Piechowiak definiuje dobro wspólne jako „sumę wszystkich warunków życia społecznego, dzięki którym osoby, rodziny i zrzeszenia mogą pełniej i łatwiej osiągnąć swą doskonałość, i polega ono przede wszystkim na poszanowaniu przyrodzonych praw oraz obowiązków osoby ludzkiej”. (Tuleja 2023, s. 28)

W obszarze życia publicznego występuje również pojęcie „**interesu publicznego**”.

Według J. Itrich-Drabarek interes publiczny to „odwołanie się do wartości, które są wspólne i ważne dla całego społeczeństwa, takie jak sprawiedliwość, wolność, bezpieczeństwo, pokój, niepodległość i suwerenność państwa, zdrowie publiczne, utrzymanie równowagi finansowej, systemu zabezpieczenia społecznego, ochrona konsumentów, usługobiorców i pracowników, uczciwość w transakcjach handlowych, zwalczanie nadużyć, ochrona środowiska naturalnego i miejskiego, zdrowie zwierząt, własność intelektualna, cele polityki społecznej i kulturalnej oraz ochrona narodowego dziedzictwa historycznego i artystycznego, zaufanie obywateli do organów władzy, prawa człowieka i obywatela.” (Itrich-Drabarek 2018, EAD)

Dobro wspólne i interes publiczny nierozzerwalnie wiążą administrację z organizacjami społecznymi. Wynika to z **zasady pomocniczości** również wpisanej do Preambuły Konstytucji RP.

Zasada pomocniczości stworzona została w okresie, gdy budowały się silne państwa autorytarne, później również totalitarne, takie, które każdego człowieka podporządkowują władzy. Powodowało to powszechne zniewolenie i eliminację indywidualnych inicjatyw. Znamienne są słowa papieża Piusa XI: „historia dobitnie uczy, że dziś z powodu zmiany

warunków tylko potężne organizacje mogą sprostać pewnym zadaniom, które dawniej spełniały małe organizacje. Mimo to jednak nienaruszalnym i niezmiennym pozostaje owo najwyższe prawo filozofii społecznej: co jednostka z własnej inicjatywy i własnymi siłami może zdziałać, tego jej nie wolno wydzierać na rzecz społeczeństwa; podobnie niesprawiedliwością, szkodą społeczną i zakłóceniem ustroju jest zabieranie mniejszym i niższym społecznościom tych zadań, które mogą spełnić, i przekazywanie ich społecznościom większym i wyższym. Każda akcja społeczna ze swojego celu i ze swej natury ma charakter pomocniczy; winna pomagać członkom organizmu społecznego, a nie niszczyć lub ich wchłaniać.” (Papież Pius XI, Encyklika *Quadragesimo Anno*, 1931)

Zasada pomocniczości dziś jest jedną z fundamentalnych zasad demokratycznego państwa prawnego wpisana do Preambuły Konstytucji RP. Zasada ta wyraźnie nakazuje państwu i obywatelom pomoc daną człowiekowi, a nie jego zniewolenia. Dlatego ważnym jest, aby organizacje społeczne wspierały, a nie zastępowały jednostkę w samodzielnym podejmowaniu decyzji.

Ważnym elementem realizacji wspólnego interesu publicznego jest współpraca administracji publicznej (rządowej i samorządowej) z obywatelami. To Ci ostatni tworzą tzw. **trzeci sektor**, który w odróżnieniu od sektora państwowego i ekonomicznego, oparty jest na dobrowolnej działalności społeczeństwa obywatelskiego. Trzeci sektor nazywa się także sektorem obywatelskim, sektorem społecznym, a także sektorem pozarządowym. E. Wnuk-Lipiński wyróżnił cztery podstawowe „funkcje społeczeństwa obywatelskiego:

1. ochronę przed arbitralnością państwa;
2. obserwację i kontrolę władzy państwa;
3. demokratyczną socjalizację obywateli;
4. stworzenie sfery publicznej i generowanie aktorów, którzy działają w tej sferze.” (Wnuk-Lipiński 2010, s. 312)

Państwo nie funkcjonuje bez aktywności społeczeństwa. Już Aleksander de Tocqueville w publikacji pt. *O demokracji w Ameryce* podkreślił rolę współpracy obywateli: „Amerykanie nieustannie się stowarzyszają. Mają nie tylko towarzystwa handlowe i przemysłowe, do których należą wszyscy, ale również mnóstwo innych: istnieją stowarzyszenia religijne i moralne, stowarzyszenia o poważnym i błahym charakterze, stowarzyszenia zajmujące się ogólnymi i bardzo szczegółowymi sprawami, stowarzyszenia wielkie i małe. Amerykanie stowarzyszają się w celu organizowania zabaw, tworzenia seminariów, budowania zajazdów,

wznoszenia kościołów, rozpowszechniania książek, wysyłania misjonarzy na antypody. W ten właśnie sposób zakłada się w Ameryce szpitale, więzienia, szkoły. Amerykanie stowarzyszą się również i po to, by głosić jakąś prawdę lub przez dostarczenie przykładu rozwijać w społeczeństwie jakieś uczucia”. (Tocqueville 1996, s. 116)

Na ziemiach polskich również rozwijały się różne lokalne inicjatywy samopomocowe, np. wspólne darcie pierza, pomoc sąsiedzka przy żniwach, dobrowolna służba w ochotniczej straży ogniowej itd., które przetrwały do dziś (Koła gospodyń wiejskich, Ochotnicze straże pożarne czy Koła łowieckie).

Obecnie na bazie tych aktywności społecznych powstają różne inicjatywy ludzi zasięgu lokalnym, regionalnym czy globalnym. Ich działania nazywa się **aktywnością korzeni traw** (Grass Roots Activity) i to jedynie one są w stanie dostrzec różnego rodzaju potrzeby oraz problemy dotyczące pojedynczych osób. Działalność oddolna ma wywołać zmiany w celu poprawy jakości życia każdego człowieka, poprzez inicjowanie i podejmowanie różnego rodzaju aktywności, tworzenie rozwiązań dla własnych wyzwań, co można zaobserwować w rozwoju społeczności, projektach środowiskowych lub innowacjach w miejscach pracy (**inicjatywa oddolna**). (Przywara 1993, s. 105–111)

Różnorodność form działania pojedynczych osób i różnego rodzaju organizacji, to tzw. **działania obywatelskie w interesie publicznym**. czyli działania podejmowane przez obywateli (bez stosowania przemocy), w celu doprowadzenia do poprawy sytuacji społecznej, przestrzegania praw człowieka zarówno ich samych, jak i cudzoziemców i bezpaństwowców (apatrydów), budowy rządów prawa, likwidacji dyskryminacji, lepszej ochrony środowiska lub systemowych zmian funkcjonowania państwa:

1. **Organizacje pozarządowe** – organizacje tworzone niezależne od struktur państwowych, nie działające dla zysku, skupiające się na realizacji celów społecznych, np. fundacje, stowarzyszenia, które działają na rzecz dobra wspólnego, uzupełniając działania rządu i wypełniając luki w sektorze usług publicznych, takich jak edukacja, zdrowie, ochrona środowiska itd. (Poradnik bd, dok. elektr.)
2. **Działania prawne** (np. litygacja strategiczna, edukacja prawna, court watch)
3. **Działania polityczne** (na politycznym oddziaływaniu na rząd za pośrednictwem agend organizacji międzynarodowych – Komisja Wenecka, oddziaływanie na postów)
4. **Działania społeczne** (ruchy społeczne, NGO, nieposłuszeństwo obywatelskie, działania bez przemocy)

5. **Monitoring** (zaplanowane, usystematyzowane, prowadzone według przyjętego schematu badanie wybranego fragmentu rzeczywistości społecznej)
6. **Edukacja obywatelska**
7. **Debaty publiczne**
8. **Aktywność w mediach społecznościowych**

Te wszystkie techniki są wykorzystywane przez różne podmioty, również te które działają jako organizacje pożytku publicznego.

3. Organizacje pożytku publicznego

Organizacjami pożytku publicznego (OPP) są organizacje, które wykonują działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych (wyżej wymienione). Zgodnie z art. 20 ust. 3, aby stać się organizacją pożytku publicznego należy skierować wniosek o nadanie statusu OPP do sądu rejonowego właściwego ze względu na siedzibę organizacji oraz obowiązkowo należy udokumentować prowadzenie przez daną organizację działalności pożytku publicznego przez 2 lata. (Art. 20, u.d.p.p.w.)

Zgodnie z art. 3 ustawy, organizacjami pożytku publicznego są organizacje, których cele przewidują prowadzenie działalności pożytku publicznego:

1. Organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia i fundacje)
 - niebędące jednostkami sektora finansów publicznych
 - niedziałające w celu osiągnięcia zysku
2. Osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania np. Caritas;
 - stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;
 - spółdzielnie socjalne;
 - spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz kluby sportowe (m.in. Uczniowskie Kluby Sportowe) będące spółkami działającymi na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. z 2024 r. poz. 1488 oraz z 2025 r. poz. 28, 620 i 769), które nie działają w celu osiągnięcia zysku oraz przeznaczają całość dochodu na

realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników. (Art. 3, u.d.p.p.w.)

Warto zaznaczyć, że nie każdy rodzaj organizacji pozarządowej może ubiegać się o status OPP. Powodem są kryteria wymagane do uzyskania tego statusu.

Warunki, które musi spełniać OPP

Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie stawia organizacjom szereg warunków koniecznych do uzyskania statusu OPP:

- **prowadzenie działalności pożytku publicznego przez minimum 2 lata;**
- **głównym celem organizacji musi być prowadzenie działalności pożytku publicznego** na rzecz ogółu społeczności lub określonej grupy podmiotów;
- **organizacja nie może działać w celu osiągnięcia zysku**, a cały wypracowany dochód musi być przeznaczany na działalność pożytku publicznego;
- **organizacja musi posiadać organ kontroli lub nadzoru** (odrębny od organu zarządzającego i niepodlegający mu w zakresie kontroli);
- **Statut organizacji musi zawierać zapisy ograniczające działalność gospodarczą**, zakazujące udzielania pożyczek, zakazujące zakupu towarów na szczególnych zasadach oraz zakazujące wykorzystywania majątku na rzecz członków/pracowników;
- **niekaralność członków organu zarządzającego** (nie mogą być skazani prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe).
- **organizacja musi być zarejestrowana w Krajowym Rejestrze Sądowym;**
- **wniosek o przyznanie statusu OPP należy złożyć w odpowiednim terminie** (zazwyczaj do końca listopada roku poprzedniego).

Cele i zadania OPP

Organizacje pożytku publicznego realizują wiele celów i zadań w zależności od ich misji, obszaru działalności i kontekstu społecznego. Przykładowe z nich to:

- **działalność na rzecz praw człowieka** – wszechstronne zaangażowanie we wsparcie praw osób indywidualnych i osób należących do grup mniejszościowych (np. dzieci, pacjenci, migranci, więźniowie itd.)

- **działalność charytatywna** – dobrowolne, bezinteresowne pomaganie innym osobom w trudnej sytuacji (zdrowie, bieda, wykluczenie);
- **działalność opiekuńcza** – wsparcie dla osób potrzebujących stałej opieki (np. osoby z niepełnosprawnością, starsze, niezaradne itd.);
- **działalność humanitarna** – pomoc i ratowanie życia w sytuacjach kryzysowych i ratowanie życia;
- **działalność edukacyjna** – we wszystkich obszarach życia człowieka; często uzupełnia edukację publiczną, której państwo nie realizuje w stopniu zadowalającym (prawa człowieka, podstawowa wiedza prawa, edukacja obywatelska);
- **działalność naukowa** – poprzez badania umożliwiającą rozwój społeczeństwa, innowacje oraz upowszechnianie wiedzy;
- **działalność promocyjna** – prezentowanie przede wszystkim obszarów swojej działalności; łącząc edukację z umiejętnościami współpracy z innymi;
- **działalność prawna** – prowadząc biura bezpłatnych porad prawnych, angażując się w litygacje strategiczne, bądź dołączając do spraw sądowych jako *amicus curie*;
- **działalność skupiająca się na konkretnych problemach społecznych** – są ich setki, poczynając od spraw osób indywidualnych, poprzez problemy lokalne i regionalne (konflikty zbrojne, nacjonalizmy), kończąc na sprawach globalnych (ekologia, nowe technologie, kataklizmy, wojny).

OPP realizują swoje cele poprzez:

- codzienną działalność statutową
- pracę administracyjną
- biorąc udział w projektach i programach społecznych;
- pozyskując środki od darczyńców, firm, instytucji (publicznych i prywatnych);
- wykorzystując pracę społeczną wolontariuszy i praktykantów;
- organizując seminaria, wykłady, warsztaty konferencje i inne eventy;
- dbając o swoją niezależność i wiarygodność.

Zasady, na których opiera się współpraca administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi

Poza opisaną wyżej zasadą pomocniczości zgodnie z myślą art. 5 ust. 3 wymienia się

następujące zasady, na których powinna opierać się współpraca między organami administracji publicznej a organizacjami pozarządowymi:

1) zasada suwerenności stron – administracja publiczna nie powinna wpływać na sposób funkcjonowania organizacji pozarządowych; wzajemna współpraca nie powinna zatem oznaczać nadmiernej ingerencji w sposób funkcjonowania drugiej strony;

2) zasada partnerstwa – żadna ze stron (a zwłaszcza administracja publiczna) nie powinna nadużywać swojej pozycji; współpraca powinna się opierać na dobrej wierze i lojalności partnerów;

3) zasada efektywności – współpraca między powyższymi podmiotami powinna dążyć do osiągnięcia najlepszych efektów;

4) zasada uczciwej konkurencji – wszystkie organizacje pozarządowe powinny mieć równe szanse w ubieganiu się o współpracę z administracją publiczną (żaden podmiot nie powinien być faworyzowany);

5) zasada jawności – wszelkie informacje o współpracy między powyższymi podmiotami powinny być podane do publicznej wiadomości. (Staszczuk 2022, s. 46–47)

Korzyści z posiadania statusu OPP

Główną motywacją od uzyskania statusu OPP jest możliwość pozyskiwania finansowania z 1,5 % podatku dochodowego od osób fizycznych (dla wielu organizacji jest to znaczące źródło dochodu).

Ponadto organizacje mogą skorzystać z:

– **zwolnienia podatkowego:** z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT), podatku od nieruchomości, podatku od czynności cywilnoprawnych (PCC) oraz opłat sądowych i skarbowych;

– **możliwości organizowania zbiórek:** prawo do prowadzenia zbiórek publicznych i angażowania w nie małoletnich wolontariuszy.

– **lepszey wiarygodności:** zwiększona wiarygodność i rozpoznawalność wśród darczyńców, partnerów i instytucji, także dzięki transparentności finansów.

– **dostępu do funduszy:** lepszy dostęp do grantów i konkursów, w tym krajowych i międzynarodowych, często niedostępnych dla innych organizacji.

– **nieruchomości:** możliwość korzystania z nieruchomości państwowych i samorządowych na preferencyjnych warunkach.

– **możliwości informowania:** nieodpłatne informowanie o działalności w radiu i telewizji publicznej.

Obowiązki i odpowiedzialność organizacji związane ze statusem OPP

Posiadanie statusu OPP wiąże się z koniecznością dostosowania organizacji do działalności w sferze zadań publicznych. **Podstawowymi obowiązkami zapisanymi w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie są:**

- prowadzenie działalności statutowej zgodnie z celami społecznie użytecznymi, a nie dla zysku;
- sporządzanie i publikowanie rocznego sprawozdania merytorycznego z działalności organizacji;
- sporządzanie i publikowanie sprawozdania finansowego;

Według Słownik języka polskiego PWN odpowiedzialność, to obowiązek moralny lub prawny odpowiadania za swoje lub czyjeś czyny. To również dotrzymywanie zobowiązań i ponoszenie ich konsekwencji, a także przyjmowanie troski o dobro innych lub wspólne dobra.

Odpowiedzialność obejmuje różne aspekty, od moralnego po prawne (cywilne, karne, administracyjne) i jest kluczowa dla rozwoju osobistego, budowania zaufania i funkcjonowania społeczeństwa.

Rodzaje odpowiedzialności związane z działalnością pożytku publicznego:

Według przepisów prawa polskiego mamy trzy podstawowe rodzaje odpowiedzialności: cywilną, administracyjną i karną. W przypadku organizacji pożytku publicznego są to:

- odpowiedzialność karna prezesa organizacji za niezłożenie rocznego sprawozdania finansowego do odpowiedniego Rejestru Sądowego (art.79 pkt. 4.a.KK-S)
- odpowiedzialność przed sponsorami – w trakcie podpisania umowy zawiera się regulacje, w których pojawia się obowiązek zwrotu całości lub części otrzymanych środków. (Greser 2 b.d., dok. elektr.)

Natomiast Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w art. 27b wprowadza odpowiedzialność członka organu zarządzającego, organu kontroli lub nadzoru oraz likwidatora OPP:

1. Członek organu zarządzającego, organu kontroli lub nadzoru organizacji pożytku publicznego oraz likwidator organizacji pożytku publicznego odpowiada wobec tej organizacji za szkodę wyrządzoną działaniem lub zaniechaniem sprzecznym z prawem lub postanowieniami statutu organizacji pożytku publicznego, chyba że nie ponosi winy.

2. Członek organu zarządzającego, organu kontroli lub nadzoru oraz likwidator organizacji pożytku publicznego powinien przy wykonywaniu obowiązków dołożyć staranności wynikającej z zawodowego charakteru swojej działalności.

3. Członek organu zarządzającego, organu kontroli lub nadzoru organizacji pożytku publicznego, wykonujący swoje obowiązki społecznie, jest obowiązany dokładać przy tym należytej staranności.

4. Jeżeli szkodę, o której mowa w ust. 1, wyrządziło kilka osób wspólnie, osoby te ponoszą odpowiedzialność solidarną. (art. 27b, u.d.p.p.w.)

Konflikt interesów

Poważnym problemem zagrażającym prawidłowemu funkcjonowaniu organizacji pożytku publicznego są patologiczne zachowania poszczególnych osób związanych z władzą publiczną oraz działaczami organizacji pozarządowych.

Patologia – „to stan zakłócenia równowagi społecznej, który charakteryzuje osłabienie więzi społecznych, systemu norm i wartości społecznych i regulowanie mechanizmu kontroli społecznej.” (Jarosz 2004, s. 41) Przykłady patologii to: przywłaszczenie środków z 1,5% podatku, finansowanie działalności politycznej, prywata i nepotyzm, brak transparentności finansowej, tworzenie „wydmuszek” (fikcyjnych organizacji) itd.

Zachowania patologiczne prowadzą do konfliktu interesów publicznych i prywatnych.

Konflikt interesów to zjawisko występujące wtedy, gdy w kolizję wchodzi interes prywatny i odpowiedzialność publiczna osoby czy instytucji mającej władzę podjąć konkretną decyzję. (Batko-Toć 2010, dok. elektr.)

Zgodnie z art. 20 ust. 6 ustawy, statut lub inne akty wewnętrzne organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 pkt 1 i 4, zabraniają:

a) udzielania pożyczek lub zabezpieczania zobowiązań majątkiem organizacji w stosunku do jej członków pracowników i ich rodzin;

b) przekazywania majątku organizacji na rzecz ich członków, członków organów lub

pracowników oraz ich osób bliskich, na zasadach innych niż w stosunku do osób trzecich, w szczególności, jeżeli przekazanie to następuje bezpłatnie lub na preferencyjnych warunkach,

c) wykorzystywania majątku na rzecz członków, członków organów lub pracowników oraz ich osób bliskich na zasadach innych niż w stosunku do osób trzecich, chyba że to wykorzystanie bezpośrednio wynika z celu statutowego;

d) zakupu towarów lub usług od podmiotów, w których uczestniczą członkowie organizacji, członkowie jej organów lub pracownicy oraz ich osób bliskich, na zasadach innych niż w stosunku do osób trzecich lub po cenach wyższych niż rynkowe. (art. 20 ust.1.6, u.d.p.p.w.)
Ważny jest zapis art. 20 ust. 2 stwierdzający, że działalność pożytku publicznego, w przypadku stowarzyszeń, nie może być prowadzona wyłącznie na rzecz członków tego stowarzyszenia. (art. 20 ust. 2, ibidem.)

Problemy organizacji pozarządowych

Coraz częściej organizacje pożytku publicznego stykają się z różnymi problemami utrudniającymi im skuteczną realizację swoich celów. Według badań przeprowadzonych przez Klon/Jawor w 2021 r. problemy związane z prowadzeniem organizacji są na tyle poważne, że wymagają nowych rozwiązań systemowych, w które zaangażowane będą państwo i samorządy lokalne. Dotyczą one:

- trudności w zdobywaniu funduszy lub sprzętu;
 - nadmiernie skomplikowanych formalności związanych z korzystaniem ze środków grantodawców;
 - nadmiernie rozbudowanej biurokracji w administracji publicznej
 - braku osób gotowych bezinteresownie angażować się w działania organizacji;
 - trudności w utrzymaniu dobrego personelu i wolontariuszy;
 - utrzymaniu płynności finansowej;
 - wypaleniu liderów;
 - zapewnienie ciągłości usług świadczonych na rzecz odbiorców organizacji. (Chrycka i in.2021, s.)
- Do tej listy można dopisać wiele innych problemów związanych z toczącą się, wywołaną przez Rosję wojną w Ukrainie oraz z pogłębiającą się w Polsce anomią.

4. Podsumowanie

Podstawą funkcjonowania wszystkich organizacji pożytku publicznego powinny być: **prawo** (Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. i ratyfikowane umowy międzynarodowe) oraz **moralne podstawy porządku społecznego** (zbiór norm, wartości i zasad etycznych) stanowiące fundament stabilnego i harmonijnego współżycia ludzi w społeczeństwie. Wartości te zapisane są w Preambule do Konstytucji RP – „W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny, odzyskawszy w 1989 roku możliwość suwerennego i demokratycznego stanowienia o Jej losie, my, Naród Polski - wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, **zarówno wierzący w Boga**

będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i nie dzielący tej wiary, a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł, równi w prawach i w powinnościach wobec dobra wspólnego – Polski”.

Dziś jesteśmy obserwatorami niebezpiecznego zjawiska dewaluowania się wszelkich norm i wartości. Związane jest to z transformacją dokonującą się w Polsce od ponad trzydziestu pięciu lat we wszystkich obszarach życia: politycznego, gospodarczego, społecznego, mentalnościowego. Tak wielkim zmianom zawsze towarzyszą rewolucje moralne, prawne i zwyczajowe. Zjawisko to znane pod nazwą **anomalii** charakteryzuje się upadkiem wartości (wprowadzeniem państwa dualnego, podzielonego społeczeństwa, „kupczenie” najwyższymi wartościami: Bogiem, prawami człowieka itd.).

Helmut Thome identyfikuje **cztery możliwości anomalii społecznej** w państwach, w których dokonuje się transformacja:

Po pierwsze: **brak reguł**, z których mogą wyłonić się nieformalne nowe systemy reguł, co później może utrudnić lub nawet uniemożliwić ustanowienie nowych, formalnych zestawów reguł.

Po drugie: **brak kompetencji** do działania, gdy istniejące normy nie mogą być przestrzegane przez dużą liczbę podmiotów, na przykład z powodu braku doświadczenia z demokracją i gospodarką rynkową.

Po trzecie: **trudności podmiotów w orientowaniu się o co chodzi** (wprowadzane są nowe znaczenia ważnych pojęć, np. prawda, wolność, odpowiedzialność, naród, demokratyczne państwo prawne itd.).

Po czwarte: **rozbieżność między normami a wartościami**, gdy związanie prawa i norm z pewnymi wartościami, które są ważniejsze w demokracjach niż w dyktaturach, wynika z »demoralizacji« zasady gospodarki wolnorynkowej. (Thome 2020, s. 28.)

Okres zmian implikuje różnego rodzaju zachowania niezgodne z zasadami wymienionymi w Ustawie o działalności pożytku publicznego. Nasilają się zjawiska patologii i dysfunkcji systemu, powodując nieprawidłowości w funkcjonowaniu również organizacji pożytku publicznego. Przede wszystkim są to patologie i dysfunkcje systemu zarządzania państwem i społeczeństwem. Zjawiska te przyczyniają się do negatywnego podejścia do działalności również organizacji pożytku publicznego, tym bardziej, że co pewien czas pojawiają się w mediach informacje o korupcjach, nepotyzmie czy letaprywacji w działaniach tych organizacji. Przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom wymaga czasu oraz zaangażowania społeczeństwa,

ale również samych zainteresowanych poprawą jakości pracy organizacji pożytku publicznego. Wymaga to jednak zaangażowania państwa i podmiotów gospodarczych.

Bibliografia

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483.

Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz.U. 1999 nr 83 poz. 930

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1057; zm.: Dz.U. z 2021 r. poz. 1038, poz. 1243, poz. 1535).

Batko-Tołuć Katarzyna (2010). Konflikt interesów w organizacji pozarządowej, w: <https://ofop.eu/konflikt-interesow-w-organizacji-pozarzadowej/>

Charycka, Beata; Marta Gumkowska, Julia Bednarek (2021). 2021. Kondycja organizacji pozarządowych – najważniejsze fakty. Warszawa: Klon/Jawor.

Działalność pożytku publicznego (bd), Encyklopedia prawa, <https://www.infor.pl/prawo/encyklopedia-prawa/d/5658243,dzialalnosc-pozytku-publicznego.html>

Greser, Jarosław (b.d.) Odpowiedzialność w NGO. Odpowiedzialność cywilna, administracyjna i karna, w: <https://poradnik.ngo.pl/odpowiedzialnosc-w-ngo-odpowiedzialnosc-cywilna-administracyjna-i-karna>.

Itrich-Drabarek Jolanta (2018). Interes publiczny, w: Itrich-Drabarek, Jolanta (red.). Encyklopedia administracji publicznej. Warszawa: Elipsa.

Jarosz, Maria (2004). Władza, przywileje, korupcja. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.

Papież Pius XI (1931). Encyklika Quadragesimo Anno, w: Społeczne nauczanie Kościoła (1982). Kraków: „Znak” rok XXXIV, nr 332 – 334 (7-9).

Poradnik. Co to są organizacje pozarządowe? Czym jest stowarzyszenie, a czym fundacja?, Ngo.pl, <https://poradnik.ngo.pl/co-to-sa-organizacje-pozarzadowe-czym-jest-stowarzyszenie-a-czym-fundacja>

Przywara, Danuta (1993). Techniki lokalnych działań na rzecz praw człowieka, w: Andrzej Rzepliński (red.). Prawa i wolności człowieka. Warszawa: CODN.

Staszczuk Piotr (2022). Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.

Thome, Helmut (2020). Das Konzept sozialer Anomie als Analyseinstrument, w: Simon Bein, Sebastian Enghofer, Das Problem der anomie: Ideengeschichtliche Traditionen und moderne sozialwissenschaftliche Theorien, w: Martin Sebaldt, Simon Bein, Sebastian Enghofer, Verena Ibscher, Luis Illan, Demokratie und Anomie: Eine Fundamentale Herausforderung moderner Volksherrschaft in Theorie und Praxis. Wiesbaden: Springer Nature.

Tuleja Piotr (red.) (2023). Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.

Wnuk-Lipiński, Edmund (2010). Społeczeństwo obywatelskie a demokratyzacja, w: Dalton Russell J., Klingemann Hans-Dietrich (red). Zachowania polityczne T.2. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN, Oxford.

